

promoting power. It searches »justifications« that are physically-geographic, geographic (especially locational), demographic, religious or national. (Neo-)geopolitics has gained wide acceptance today because of, unfortunately, clear reasons. The geopolitical exists today in international relations, and therefore it is logical that something that was discarded ad odium after World War II, is widely accepted today.

III. Geostrategy

Finally, a third member of politico-geographical triad – is geostrategy. *It is a link between geographical, politico-geographical (in a limited sense) and (neo-)geopolitical subjectmatters, with those military ones, and especially those with strategic importance.* Important elements of geostrategy are geocompo-

nents, those that are factors of greater or lesser military power. It means that geostrategy is linked with military geography. The most important part of geostrategy are global-geostrategic doctrines and corresponding characteristics of military blocs.

Political geography in a narrow sense (notas a triad) is a science that belongs to the group of geosciences. It is based on all available facts, and is subject to laws of causality. It is objective – that means that it accepts reality as it is, and *its goal is to cognite, have insight into reality, not to establish some pragmatic interests or power.*

In distinction from that – geopolitics is manipulation – its aim is not cognition, but realization of some pragmatic aims, and always at someone elses expense.

(Prevela: Blaženka Horvat)

Radoslava RAKIĆ, Beograd

PRILOG RAZMATRANJU PROBLEMA U PROUČAVANJU REGIJA

Osnovni teoretski problemi regionalne geografije postavljaju se svakom regionanom geografu. Ni oko jedne geografske discipline nije bilo toliko polemike o pitanju predmeta proučavanja, kao kod ove, a regionalna geografija je stara koliko i sama geografija. Međutim, u strukturi geografskih elemenata koji određuju bit jedne regije, u istorijskom periodu došlo je do promene. Na osnovu shvatanja sadržaja regije, postavljeno je veoma mnogo kriterijuma regionalizacije iako, složičemo se sa S. Ilesićem, »je iluzoran pokušaj stvoriti neku opštu geografsku regionalizaciju«.

Osnovni problemi u proučavanju regije sastoje se u:

1. Određivanju sadržaja regije
2. Iznalaženju principa regionalizacije, odnosno izdvajanju osnovnih prostornih jedinica – regija.
3. Sistematičiji i prezentiranju naučnih podataka o regiji.

Sadržaj regije je veoma heterogen. Čine ga prirodne i antropogene pojave koje određuju fizionomiju teritorije. Prirodni i antropogeni elementi čine dva razvojna sistema od kojih je prvi stariji i primarni, u okviru kojeg su se promene dešavale veoma sporo, dok je drugi – antropogeni sistem pojava mlad i veoma dinamičan. Čovjek je svojom delatnošću uneo velike promene u nekada prirodnoj regiji, dao joj nove elemente sadržaja i učinio kvalitativno novom. Ali, te su promene nastale u istorijskom periodu, za relativno kratko vreme, pa se analizi sadržaja regije mor apripustiti sa istorijskog aspekta.

Od najstarijih geografskih zapažanja i radova koji su o geografskom prostoru napisani do danas, geografija je sadržala skup znanja o sredini u kojoj je čovek živeo, odnosno u njoj je bilo regionalno geografskih zapažanja. Pa ipak, regionalno geografska

problematika se do XX veka u mnogome razlikovala od savremene regionalno-geografske problematike a razlike su proizilazile iz sadržaja koji je tretiran. Za to postoje i neki objektivni razlozi, a sastoje se u promenama koje su u prostoru nastale sa povećanom ljudskom aktivnošću. Regija kakva se pokazuje današnjem posmatraču, nije isto što i regija na nižim stadijima društveno istorijskog i ekonomskog razvoja. Koncentracija ljudske delatnosti u prostoru narušila je jedinstvo prirodne regije i uslovlila kvantitativno-kvalitativne promene. Sadržaj regije postaje heterogeniji, a odnosi između elemenata znatno složeniji. Takve promene u prostoru nastale su u ne tako dalekoj prošlosti.

Sve do pojave značajnijih ljudskih tvorevina u prostoru, bit regije bila je određena sistemom fizičko-geografskih pojava. Na zemljinoj površini do pojave čoveka i dugo posle toga postojale su jedino prirodne regije. Čovek je na početku društvenog razvoja bio samo deo prirode. Celokupna ljudska aktivnost svodila se na iskorišćavanje prirodnog bogatstva, a promene koje su pri tom nastajale odnosile su se na izmenu integriteta prirodnih elemenata (na primjer, krčenjem šuma postavljena je osnova erozije). Uticaj čoveka na prirodnu sredinu bio je postepen, a ubrzavao se sa porastom broja stanovnika na zemlji. Prema proceni S. I. Bruka, u paleolitu (15. do 16.000 godina unazad) broj stanovnika na zemlji je iznosio 3 miliona; a 4. do 5.000 godina unazad, taj se broj povećao na 50.000.000 (2,24). Tako mali broj ljudi zavisnih od prirode, nije bio u stanju da je promeni. Ali, sa povećanjem stanovništva te izmene su bivale sve veće. Tako S. I. Bruk, dalji porast broja stanovnika procenjuje, smatrajući da je u X veku na zemlji živelo 300 miliona stanovnika, u XV veku oko 440 do 450 miliona, 1900. godine 1.656.000 (2,24), a u toku 1987. godine, taj broj će iz-

nositi 5 milijardi. Sa porastom broja stanovnika, čovek je morao usavršavati proizvodne snage i uvećavati proizvodnju materijalnih dobara. Menjao se odnos priroda – čovek. Tempo rasta stanovništva ubrzava se od XVI veka, sa razvitkom kapitalizma, industrijskom proizvodnjom i unapređenjem poljoprivrede.

Intenzivne promene u izgledu zemljine površine javljaju se od druge polovine XIX veka i početka imperijalističkog stadijuma u razvoju kapitalizma. Dakle, posmatrano sa istorijskog aspekta, za sadržaj regije koji posmatra regionalna geografija, veoma je važno da je čovek najpre i dosta dugo živeo u prirodnoj regiji, a sa sveukupnim razvojem društva on je sve više živeo u sredini koju je sam stvarao – kulturnoj. Sa razvojem proizvodnih snaga i povećanom ljudskom aktivnošću nastale su krupne promene u sadržaju prirodne regije, a uslovljene su koncentracijom materijalnih kulturno-tehnogenih objekata.

Porast broja stanovnika doveo je do širenja ekumene, a time i do promene u sistemu naselja. Mreža naselja postaje gušća, broj stanovnika u njima sve veći. Od vremena imperijalizma dolazi do naglog razvika industrije, saobraćaja i trgovine. Sve je to praćeno izgradnjom raznovrsnih antropogenih objekata. Novi istorijski oblik grada koji je počeo da se razvija na početku kapitalizma, dobija grandiozne razmere u XX veku. Procesom urbanizacije stvoreni su funkcionalni urbani sistemi – konurbacije i megalopolisi. Pojedine prirodne regije dobijaju novu – turističku funkciju i pod tim uticajem i unošenjem kulturnih elemenata, bivaju preobražene u novi funkcijski oblik. Jasno je onda do kakvih je promena u sadržaju regije došlo i to naročito, u toku XX veka, zbog čega se regija, odnosno elementi koji joj određuju fizionomiju, moraju posmatrati kao evolutivna-istorijska kategorija.

Širenjem ekumena, procesom urbanizacije i razvojem raznolike ljudske aktivnosti prirodna regija trpi sve veće promene unošenjem kulturnog sadržaja. Uvažavajući evolutivne promene u sadržaju regije pokušaćemo da damo definiciju ove prostorne celine. *Regija predstavlja dinamičnu fizionomsku teritorijalnu jedinicu kvalitativno heterogenog sadržaja prirodnog i kulturnog sistema.*

Imamo li u vidu da je regija najpre bila prirodna, a dugo vreme i posle pojave čoveka, jasno je zašto je do sredine XIX veka uglavnom prikazivana prirodna sadržina regije. To nalazimo još kod antičkih mislilaca (Herodot, Aristotel, Posedonije – 1, 8–9).

Mnogi geografi XIX veka pa i XX veka su se zadržali na fizičko-geografskom kompleksu pojava, A. N. Krasnov, V. V. Dokučajev, L. S. Berg (1, 19–20). Kod savremenih geografa sve je češće gledište da regiju treba prikazati sa celokupnim njenim sadržajem. Na potrebu postojanja jedinstvene geografije ukazao je Furman (3, 435). Po njemu kao što postoji jedinstvena geografska sredina, mora postojati i jedinstvena geografska nauka. U sovjetskoj geografiji koncepciju jedinstvenu geografiji i njenog predmeta nalazimo kod V. A. Anučina (4). Fizička i ekonomska geografija predstavljaju delove geografije. Jedinstvena geografija treba da proučava postojeće, »teritorijalne komplekse« geografske sredine, objedinjujući prirodu, čoveka i proizvodnju. J. K. Plotnikov, ukazuje da se predmet fizičke i ekonomske

geografije ne može teritorijalno razgraničiti. D. L. Armand (5) piše o neophodnosti postojanja »neraščlanjene geografije«, uporedo sa postojanjem fizičke, ekonomske i geografije naselja. I jugoslavenski geografi (S. Ilešić, I. Rubić, R. Ršumović, M. Vasović), slažu se u tome da regionalna geografija treba da prouči potpuni sadržaj regije, odnosno i prirodne i antropogene pojave u međusobnoj povezanosti i utičaju jedne na druge.

Geografska regionalizacija je veoma važno pitanje savremene geografije. U mnoštvo pokušaja postavljanja principa regionalizacije nije se došlo do adekvatnog – geografskog pristupa. Uostalom, takav kriterijum – koji će ujediniti fizičko-geografski i antropogeografski nije moguće postaviti, jer je individualnost svake regije određena dominantnim prirodnim ili antropogenim elementima. Prema tome, ostaje nam prihvatanje jednog ili drugog, ili pak kombinovanje oba kriterijuma. Moramo se složiti sa jednom činjenicom a to je da je geografska regionalizacija zavisna od našeg shvatanja i poimanja regije, odnosno od elemenata koji su uključeni u sadržaj regije. Kako je regija evolutivna kategorija na čemu smo već ukazali, onda moramo prihvatiti činjenicu različitih principa regionalizacije. S obzirom da je regija najpre bila prirodna, a zatim sve više gubila to svoje obeležje, to moramo prihvatiti pretenziju starih geografa za izdvajanje prirodnih regija. Izdvajanje kulturnih regija se javlja u modernoj geografiji.

Najjednostranije regionalizacije izvršene su na osnovu jedinog elementa geografske sredine. Tako su se pojavile razne: geološko-geomorfološke, klimatske, hidrološke, biogeografske regionalizacije. Razvoj kompleksne fizičke geografije doveo je do izdvajanja teritorijalnih jedinica, ne na osnovu jednog ili nekoliko elemenata landsafta, već na osnovu svih komponenata. L. S. Berg (1876 – 1950), smatra da predmet kompleksne fizičke geografije, jesu landsafti. Pod landsaftima on podrazumeva oblasti izdvojene po preovlađujućem reljefu, tipu klime i vrsti biljnog i zemljišnog pokrivača. V. V. Dokučajev u delu »Lekcije iz fizičke geografije«, prvi je odredio geografiju kao nauku »geografskog kompleksa« i izdvajajući landsaftne oblasti piše o međuzavisnosti klime, reljefa, zemljišta i biljnog sveta. Otkrivši zakon zonalnosti prirode, Dokučajev je shvatio prirodnu zonu kao složen geografski kompleks komponenata koje se međusobno uslovljavaju (1, 19). F. N. Milkov (1967), ističe da izdvajanje teritorijalnih jedinica treba vršiti na osnovu kompleksa fizičko-geografskih pojava (1,64). V. S. Preobraženski (7,12), smatra da se geografski omotač u celini javlja prirodnim kompleksom najvišeg ranga i da je zadatak »landsaftovedenja« izučavanje tog kompleksa. Većina fizičkih geografa smatra najvišom jedinicom fizičko-geografskog kompleksa prirodnu zonu, koju dalje dele na podzone, njih na provincije i podprovincije u okviru kojih se javljaju landsafti kao prirodne jedinice najnižeg reda. V. I. Prokaev (1967), izdvaja regije na osnovu zonalnosti i azonalnosti.

Na današnjem stupnju društveno-istorijskog razvoja, a naročito se daljim razvojem čovečanstva i ljudskom aktivnošću u prostoru, postavlja se pitanje svrsishodnosti primene kompleksnog fizičko-

geografskog kriterijuma. Delatnost čoveka na zemlji i prirodni uslovi, doveli su do podele zemljine površine na teritorijalne jedinice sa različitim kulturnim sadržajem. Dakle, nemoguće je bilo koju veću teritoriju (izuzev polarnih) raščlaniti po jedinstvenom kriterijumu fizičkogeografskog kompleksa. Drugim riječima, kako jednu kulturnu regiju izdvojiti po fizičkogeografskom principu. Prirodna regija je sve manje ono što je bila i sve će manje to biti sa aspekta daljeg razvoja. Kriterijumi koji ne uvažavaju celokupni sadržaj prostora jesu jednostrani.

Na suprot jednostrane geografske regionalizacije koju su dali fizički geografi postoji i druga koju su vršili ekonomski geografi na osnovu ekonomskog-geografskog kriterijuma. S. Malovrh (10) je izvršio ekonomskogeografsku rejonizaciju Jugoslavije, odnosno izdvojio individualizirane jedinice privrednog prostora.

I. Vrišer (12) smatra da je regionalizacija svrsishodna samo ukoliko u funkciji regionalnog planiranja. Iz tog razloga izdvajanje prirodno-geografskih regija ne odgovara potrebama regionalnog planiranja, jer ne ukazuje na prostornu organizaciju ljudskog društva. Jedino je primenom koncepta ekonomske politike regija priznata autonomija regije. Ekonomska politika stvara mogućnost razvoja privrede i sprovođenja društvene politike.

Iako nije moguće postaviti opštu geografsku regionalizaciju kod savremenih geografa u pokušajima izdvajanja regija sve je više pretenzija uzimanja u obzir i prirodnih i kulturnih elemenata. G. Rihter (1983), kaže da teritorija nije određena samo prirodnim uslovima, već i načinom društveno-ekonomske organizacije i iskorišćavanjem prostora. Svojom aktivnošću čovek preobražava prostor i koncentrišu delatnosti formira životnu sredinu. Iskorišćavanje zemlje ili landkultura, kao teritorijalni problem, postaje važan objekt geografije. Pod landkulturom G. Rihter, podrazumeva materijalni sadržaj teritorije predodređen prirodnim uslovima. Taj sadržaj zajedno sa prirodnim karakteristikama, dobijen tehnogenozom, ispunjen tehnogenim objektima određuje kulturni landsaft ili landkulturu. U tom smislu može se govoriti o kulturnim landsaftima gradova, seosko-poljoprivrednim oblastima, plansko-industrijskim, rekreacionim rejonima itd (6, 15).

É. Nef (1967), pod značenjem pojma landsaft podrazumeva fizionomiju »Krajobraz« (zvani *Landschaftbild*) teritorije. Landsaft je strukturalna forma geosfere u konkretnom mestu na zemljinoj površini. Pojam landsafta uključuje promene koje se javljaju na relaciji međuzavisnosti i uticaja koji iam priroda na čoveka i obrnuto. U procesu razvoja proizvodnje došlo je do diferencijacije prirodnog - *Naturlandschaft* i kulturalnog - *Kulturlandschaft* (13, 37).

Jugoslavenski geografi uglavnom prihvataju mišljenje da regionalizaciju treba vršiti na osnovu fizionomičnosti. M. Vasović, smatra da regionalna geografija treba da iznađe one dominantne komponente koje su presudne za stvaranje individualnosti regije, za njenu pejzažnu fizionomiju (8, 11). U našim geografskim širinama gotovo da nema »čiste« prirodne regije, i ona je utoliko više »kulturna« ukoliko je privredno razvijenija. Zato regije treba izdvaja-

ti »prema oblikovnim elementima - prirodnim i kulturnim«. Takve regije S. Ilesić naziva geografskim regijama. On smatra da, iako nije moguće postići neku opštu geografsku regionalizaciju, treba izbeći specifične rejonizacije (geomorfološka, klimatska, agrarna i dr.) i težiti što kompleksnijoj geografskoj regionalizaciji. U tom smislu on predlaže dve vrste geografske regionalizacije: predeono-geografsku ili predeono-fizionomsku i ekonomsko-funkcijsku ili pravu ekonomsko-geografsku. Prve su izdvojene na osnovu fizičkogeografskih principa, ali se uzimaju u obzir i kulturnogeografski elementi regije, koji dolaze do izražaja u tipu pejzaža. Ekonomsko-geografske regije izdvojene su na osnovu principa ekonomske homogenosti i ekonomske funkcionalnosti. Po principu homogenosti izdvajaju se: agrarne, industrijske, rudarske i druge regije. Međutim, princip ekonomske homogenosti je relativan i pitanje je koja je regija isključivo homogena. Zato S. Ilesić primenjuje princip ekonomske funkcionalnosti gde »regionalnu funkciju treba shvatiti kao karakterističnu teritorijalnu kombinaciju različitih proizvodnih aktivnosti u međusobnoj rikularnoj i gravitacionoj povezanosti« (14, 314-315).

B. Ž. Milojević (15), je zemlju podelio prema morfološkom i klimatološkom kriterijumu na oblasti, predele i krajeve.

Mi smo mišljenja da zemljinu površinu treba deliti na teritorijalne jedinice po principu *fizionomičnosti*. Na toj osnovi izdvajamo *prirodne i kulturne regije*. Prema tome, princip fizionomičnosti ne ograničavamo samo na prirodne regije, pa i kulturne regije imaju svoj izgled, odnosno fizionomiju. Prve su regije izdvojene na osnovu dominantnosti prirodnog sadržaja u regiji, a druge na osnovu dominacije kulturnih elemenata.

Princip fizionomičnosti u izdvajanju tipova regija moguće je primeniti tek, pošto se izvrši generalna valorizacija prostora i utvrdi: stepen promena koje je čovek izvršio u prirodnoj regiji odnosno očuvanost prirodne sredine, zatim, stepen, naseljenosti teritorije (broj ljudi na jedinici površine), stepen urbanizacije, ili koncentracije seoskih naselja na agrarnoj teritoriji, stepen industrijalizacija i koncentracije raznih tehnogenih objekata, kao i koncentracije turističko-rekreacionih objekata. Na toj osnovi možemo vršiti podelu regija na prirodne i kulturne. Dalje, generalna valorizacija omogućava nam određivanje dominantnog elementa ili grupe elemenata u prostoru. Na osnovu *dominantnog elementa* ili *grupe elemenata* moguće je odrediti konkretnu prirodnu ili kulturnu regiju.

Prirodne regije se mogu deliti prema dominantnom faktoru kojim je određena fizionomija predele (na geomorfološke, hidrološke, klimatske ili biogeografske jedinice). Na primer, zašto bi smo kraške predele izdvajali po drugom principu, a ne po geomorfološkom, ako je fizionomija tih predela određena kraškim reljefom, i ako je kompleks drugih prirodnih elemenata (hidrografija, biljni svet, zemljište), određen karbonatnim sastavom terena. Geološko-geomorfološki princip bio bi osnovni u određivanju fizionomije kraškoig terena, sve ostale prirodne pojave su posledica uticaja dominantnog elementa. Ili, zašto bi smo stepske predele (ukoliko još uvek postoje u prirodnom stanju), ili oblast Si-

birске tajge, vlažnih-polutarskih šuma itd. izdvajali primenom drugog principa, a ne biogeografskim, koji je dominantan u određivanju fizionomije predela.

Isto tako, kulturne regije treba izdvajati po dominantnom kulturnom elementu u sadržaju regije. Primenom toga principa može izdvojiti: urbane regije, vrlo različite funkcijske regije (rudarsko-industrijske, agrarne, turističke itd.).

Pitanje hijerarhije regija je usko povezano sa problemom regionalizacije. U tom pogledu postoje različita shvatanja koja su dovela do upotrebe velikog broja termina. Analiza postojeće terminologije ne vodi ni čemu, jer u principu zemljinu površinu možemo deliti na makro, mezo i mikroregije, ali je pitanje granica koje određuju veličinu tako izdvojenih regija relativno, a smatramo da je zavisno od kriterijuma kojim vrimo regionalizaciju. Međutim, ono na čemu želimo da ukažemo jeste postojeća veza između tipa regije (prirodna ili kulturna) i veličine regije. Sasvim je izvesno da na današnjem stadijumu razvitka ljudskog društva i stepena koncentracije kulturnog sadržaja u regiji, još uvek ne možemo izdvojiti kulturne regije kao makro regije, za razliku od prirodnih makro celina. U stadijumu savremenog društveno-ekonomskog razvitka stepen koncentracije antropogenih objekata u prostoru je takav, da su stvorene »kulturne enklave« koje su narušile i raščlanile jedinstvo prirode. Dakle, kulturne regije se izdvajaju kao manje teritorijalne jedinice u okviru makro – prirodnih regija. Međutim, u okviru velike prirodne regije možemo izdvojiti i manje prirodne jedinice. Zaključujemo da primenjujući princip fizionomičnosti izdvajamo makro regije koje su na današnjem stadijumu razvoja isključivo prirodne. U okviru velikih prirodnih regija na osnovu dominantnih elemenata a u sadržaju regije izdvajamo mozaik prirodnih i kulturnih regija. U ovom slučaju nužno je da ukažemo na dalje razvojne procese i možda, ne tako daleku budućnost kada će se na zemlji stvoriti kulturne makro regije u okviru kojih će se samo zadržati »prirodne enklave«.

Sistematizacija naučnih podataka je treće važno pitanje u proučavanju regija. Sistematizacija naučnih podataka o sadržaju regije je donekle i pitanje šablonizma u regionalnoj geografiji. Prikazivanje sadržaja regije po već utvrđenoj šemi (ime, položaj, veličina, morfologija, klima, hidrografija, čovek, naselja, ekonomika), dovodi u pitanje individualnost jedne regije određene dominantnim faktorom. Jedan od prvih koji se pobunio protiv ove šeme bio je H. Setman (1928), koji sadržaj regije postavlja problemski i zahteva da se regija najpre kratko opiše, a onda potraže sile, koje tumače postanak te regije. Te sile se nalaze u fizičkom, biološkom, kulturnom i ekonomskom svetu. Prikaz treba da bude povezan i upućen prema čoveku.

Ma kakve teorijske postavke dali, regionalna geografija je do sada ostajala u granicama šablonizma. Ipak, je potrebno da se u biti regije odrede i istaknu dominantni elementi koji će se posmatrati u međusobnoj vezi i uticaju sa ostalim elementima regije. Treba dakle izbeći detaljno prikazivanje svih elemenata, jer to vodi u kruti šablonizam. Jedan element treba prikazati srazmerno stepenu povezanosti sa dominantnim elementima. Pri prikazu regija ele-

mente treba promatrati u međusobnoj povezanosti i međusobnom uticaju. Stepenu povezanosti nekog elementa regije sa dominantnim elementom utvrđuje se primenom *metoda ekspresije* i *metoda korelacije*. Metodom ekspresije se utvrđuje porast uticaja jednog elementa na drugi. Metodom korelacije se utvrđuje postojeća međuzavisnost grupe elemenata. Metodom korelacije određuje se jedinstvo prirodnog sistema. Međutim, u prirodnim regijama treba odrediti stepen uticaja kulturnog faktora i odrediti njen potencijal odnosno mogućnost njenog iskorišćavanja.

Kulturnu regiju takođe treba predstavljati primenom oba metoda. Pritom je neophodno utvrditi postojeću vezu prirodne sredine i kulturnog sadržaja regije. Metodom korelacije u kulturnoj regiji se utvrđuje postojeći kulturni sistem pojava. Takođe je potrebno ukazati na mogućnost transformacije prirodne regije i daljeg razvoja kulturne regije.

Literatura

1. Г. И. Юренков: Основные проблемы физической географии и ландшафтоведения, Москва 1982.
2. С. И. Брук: Население мира – этно – демографический справочник, Москва 1981.
3. Е. А. Фурман: Основные виды общественного кооперирования и разделения труда и вопросы экономической географии, Москва 1960.
4. В. А. Анучин: Теоретические проблемы географии, Москва 1972.
5. А. А. Арманд: Наука и ландшафте. Москва 1975.
6. Г. Рихтер: Культура ландшафта в социалистическом обществе, Москва 1983.
7. В. С. Преображенский: Беседы о современной физической географии, Москва 1972.
8. М. Васић: Regionalna geografija, Beograd 1985.
9. I. Rubić: Problem regije u modernoj geografiji; Izveštaj o radu IV kongresa geografa FNR Jugoslavije, Beograd 1954.
10. С. Malovrh: Prilog ekonomsko-geografskom regioniranju Jugoslavije; Zbornik radova V kongresa geografa FNR Jugoslavije, Cetinje 1959.
11. М. Васић: Pristup proučavanju regionalnih celina; Glasnik etnografskog instituta, XXII (1973) Beograd, 1974.
12. I. Vrišer: Regionalno planiranje: »Mladinska knjiga« Ljubljana 1985.
13. T. Bartkowski: Zastosowania geografii fizycznej; Warszawa 1986.
14. S. Plešić: O principima geografske rejonizacije; V kongres geografa FNR Jugoslavije, Cetinje 1959.
15. B. Ž. Milojević: Opšta regionalna geografija, Beograd

Summary

CONTRIBUTION TO PROBLEM EXAMINATION OF REGION STUDY

Radoslava Rakić

The basic problem in the examination of region lies in: the determination of region contents, the finding of regionization principle and systematization as well as the presentation of the scientific data.

1. The region contents which was, until appearance of the man, exclusively of the natural character essentially is changing with the development of the production forces and the concentration of the material and cultural – technogenetic objects in the space. Taking into account the evaluation of component of region contents, we define the region as dynamic, physiognomic, territorial unit of quality heterogenous contents of natural and cultural system.

2. My opinion is that the geography regionalization has to be treated according to the physiogno-

mic principle. On this base, we separate the natural and the cultural regions. The principle of the physiognomy can be only applied after making the general valorization of region contents by which is made the dominant region element. On the base of the dominant element we define the type of natural or cultural region.

3. The question of the systematization and the presentation of the rich region contents is also the question of stereotype in the region geography. I think that the heterogenous region contents has to be presented in the way that one element of region will be shown in details proportional to the level of the connection with the dominant element. This way of the element treatment in the region is accomplished by the use of the expression method and the correlation method. By the expression method is established the simple influence of the one to the other element and by the method of correlation is established the interdependence of the group elements. The method of correlation enables us to establish the natural system in the natural region and the cultural system in the cultural region.

Mirko MARKOVIĆ, Zagreb

GEOGRAFIJA I ETNOLOGIJA U SVJETLU SUVREMENIH SHVAĆANJA I POTREBA

Iako su mnogi strani i domaći geografi i etnolozi dali dobre definicije dotičnih struka, ipak se u praktičnom znanstveno-istraživačkom radu susreću izvjesne nejasnoće. Djelokrug znanstvenog interesa geografije i etnologije jasan je kada se radi na problematici koja pripada u središte njihova interesa, ali čim se iz toga središta udaljujemo prema graničnim područjima, nejasnoće se povećavaju. U takvim prilikama stručnjaci obično postavljaju pitanje: je li to zadaća geografije ili etnologije? U naše vrijeme dileme se povećavaju, jer su se tijekom vremena stvorile takve okolnosti koje ovim strukama daju nove okvire ili zadaće. Danas gotovo sve znanstvene oblasti teže da postanu općedruštveno korisne i primjenjive za potrebe vremena u kome živimo. Takva očekivanja predpostavljaju se i od geografije i etnologije. Ovdje ćemo pokušati ukratko izložiti neke probleme prožimanja obiju struka te ukazati gdje je suradnja moguća, korisna i neophodna.

Geografija je znanstvena disciplina usko povezana s mnogim prirodnim i društvenim znanostima. Kada u geografiji raspravljamo o društvenoj problematici obavezno se služimo rezultatima društvenih znanosti koje su najbliže postavljenom zadatku. No, geografija priželjkuje da ima i svoj uži društveno-geografski radni okvir. U taj njezin djelokrug rada spada u prvom redu izučavanje naselja i stanovništva. Međutim, izučavanjem naselja i stanovništva zanimaju se danas i ostale društvene znanosti, koje

se tom problematikom bave iz svoga ugla gledišta. Geografija je u pogledu izučavanja naselja i stanovništva razvijala svoju specifičnu istraživačku metodologiju. Slična je situacija i u etnologiji. Kod nje je karakteristično da pristupa izučavanju naselja i stanovništva sa dosta neujednačenim kriterijima. Dok poneki, napose strani etnolozi, smatraju da etnologija treba polaziti iz najširih okvira spoznaja o zemlji i ljudima, ostali takav stav ne prihvaćaju. Oni zastupaju suženo shvaćanje etnologije kao povijesne znanosti o ruralnom stanovništvu i to samo u onom aspektu koji se tiče njegove tradicijske kulture. Naša današnja etnologija bavi se isključivo proučavanjem narodnog života stanovništva sa sela i to onoga koji živi na tradicionalan način. Suvremeni život koga karakterizira naše vrijeme i društvene reforme, izlazi van domašaja interesa današnje etnološke znanosti. Takav život postaje objekt izučavanja moderne sociologije, etnosociologije, kulturne antropologije, urbane i društvene geografije.

Studij naselja i stanovništva su najčešći zadaci gdje se ostvaruje suradnja geografa i etnologa. Kod toga valja imati u vidu da ni jedna od tih struka ne iscrpljuje problematiku naselja i stanovništva do kraja, već ih obrađuju samo sa svoga znanstvenog aspekta. Naselja i stanovništvo mogu biti u današnje vrijeme objekt istraživanja velikog broja prirodnih i društvenih znanosti. To posebno vrijedi sa primjenom elektronskog načina analize pojedinih ele-